KERK EN RELIGIE OP DE BOVENWINDSE EILANDEN DER NEDERLANDSE ANTILLEN

DOOR

G. J. KRUIJER

I. INLEIDING.

Reeds bij eerste kennismaking met het geloofsleven op St. Maarten, St. Eustatius en Saba bemerkt men dat dit zowel uit christelijke als niet-christelijke elementen is opgebouwd. Dit is geenszins een verrassende ontdekking, aangezien hetzelfde bij het volksgeloof in West-Europa kan worden geconstateerd. „Even with us Europeans pagan traditions are still alive, and were rather effective until about a century ago, although more than a thousand years have elapsed since the introduction of christianity into central and western Europe” (THURNWALD 1935, p. 211). Toverij en magische practijken komen in oude of nieuwe vorm in het West-Europa van vandaag nog veelvuldig voor. Indien er derhalve tussen plattelands-samenlevingen in Nederland en in de Nederlandse Antillen verschil is in het voorkomen van niet-christelijke geloofselementen, is dit slechts een gradueel verschil. Want ook West-Indië werd gekerstend. Reeds meer dan drie eeuwen staat de Westindiër onder Europese invloed, waardoor overneming van tal van cultuurgoederen plaats vond. Zijn taal is een Europese, hij kleedt zich Europees en behoort tot een christelijke kerk. Maar omdat hij veel later dan de Europeaan tot het Christendom werd bekeerd, is het begrijpelijk dat het Westindische volksgeloof veel meer voor-christelijke gedachten bevat. Want een volk verwisselt niet in korte tijd zijn eigen cultuur geheel en al voor een andere. Bij de acculturatie, het proces van cultuuroverneming, doet de groep die overneemt als het ware een keuze. De Westindiër werd geconfronteerd met een aantal christelijke gedachten en rituële handelingen, eigende zich daarvan een bepaald gedeelte toe en verwerkte het nieuwe op een eigen wijze. HERSKOVITS (1948, p. 539) zegt, dat wat een groep in een bepaalde situatie overneemt en wat deze verwerpt, wordt bepaald

door de reeds te voren bestaande cultuur en de omstandigheden waaronder het contact plaats vindt.

De omstandigheden waaronder de negerbevolking van West-Indië met het Christendom werd geconfronteerd, waren: gedeeltelijke sociale desorganisatie en overheersing door een ander volk. Door de ineenstorting van de stamorganisatie en het familieverband vervreemde men van bepaalde Afrikaanse gebruiken en accepteerde in de plaats daarvan onder meer het christelijk ritueel bij een geboorte of het overlijden van een dierbare verwant. Voorts is het een Afrikaans gebruik goden van overheersers over te nemen, aangezien men aan deze goden grote macht toeschrijft.

Dat ook de cultuur van de in het acculturatie-proces ontvangende groep een factor van belang is, is begrijpelijk. De West-indische negerslaaf nam in den beginne alleen over wat hij kon verwerken, d.w.z. wat hij in zijn eigen cultuur kon plaatsen. Doch op den duur moest hij zich aanpassen aan een nieuw leven in een nieuwe wereld. Zijn godsdienst werd hierdoor „a response to contemporary needs, and must be studied as such” (SIMEY 1946 p. 41). Zo kan men de behoefte bij de volksmassa aan sterk emotionele vormen van godsdienstoefening verklaren uit de behoefte aan ontsnapping uit het ellendige bestaan van alledag. Ook de magie kan in verband worden gebracht met de noodsituatie op economisch en sociaal gebied. Volgens MALINOWSKI (1945, p. 96) is de magie een psychische reactie op het gevoel van onmacht zijn eigen lot te bepalen, hetgeen men o.a. bij ziekte en sociale moeilijkheden ervaart: „It is a theory constructed *post hoc* to account for ill luck, disease and death”. De magische theorie bevat een optimistisch element, daar er altijd de mogelijkheid bestaat tot het treffen van tegenmaatregelen. MALINOWSKI is van mening dat er magie zal zijn zo lang er armoede, politieke onrust en onderdrukking zullen bestaan.

Indien het inderdaad zo is dat acculturatie een keuze inhoudt en het volksgeloof een reactie is op de gehele sociale situatie mogen wij ook op St. Maarten, St. Eustatius en Saba een voor deze eilanden typisch mozaiek van Europese en Afrikaanse geloofselementen verwachten.

Onze gegevens zijn te gering in aantal om deze stelling volledig aan de feiten te kunnen toetsen. Doordat het verblijf van de schrijver op de Bovenwindse Eilanden (in 1951) economisch-sociografisch onderzoek ten doel had, kon op het gebied van de godsdienst geen technisch verantwoord wetenschappelijk onderzoek worden verricht. Dit opstel gaat dus niet boven een eerste

terreinverkenning uit. Doch hierbij kunnen toch wel duidelijk van elkaar verschillende gebieden worden onderscheiden. Daarom zullen na enige notities over de christelijke kerken het christelijke en niet-christelijke geloofsleven afzonderlijk worden behandeld. Tenslotte komt dan de menging van Christendom en Afrikaanse religie ter sprake.

II. DE CHRISTELIJKE GODSDIENSTEN.

Uit drie verschillende gebieden kwam de christelijke godsdienst naar de Bovenwindse Eilanden: Uit Nederland de Gereformeerde leer, uit Groot-Brittannië (via Brits West-Indië) verscheidene Engelse protestantse richtingen, en uit Frans West-Indië en Curaçao de Rooms-Katholieke godsdienst.

a. *Het Protestantisme.*

Voor zover bekend is een Ds. DE GRAAF de eerste Gereformeerde predikant van Sint Eustatius geweest. Deze stond daar vóór JOH. DE MEY, die in 1643 op het eiland aan kwam. In het midden van de 19de eeuw was het Gereformeerde kerkgenootschap van het eiland verdwenen. TEENSTRA (1837) wist te vertellen, dat er in het begin van de negentiende eeuw een Gereformeerde halve kruiskerk met stompe toren stond, van schijnbaar Friese bouwtrant, doch sedert 1792 was er geen predikant meer op het eiland. Op Saba en St. Maarten was de Gereformeerde richting reeds eerder ten onder gegaan: uit door KNAPPERT (1932, p. 165) gepubliceerde predikantenlijsten kan worden opgemaakt, dat deze eilanden reeds sedert respectievelijk 1739 en 1789 geen eigen Gereformeerde predikant meer hadden. Een latere engelse bezoeker kon dan ook terecht van „The Dutch Deformed Church” spreken. In de jaren dertig van de 20ste eeuw bracht een vlootpredikant het nog op St. Eustatius aanwezige avondmaalszilver naar Nederland terug, waar het op 8 Januari 1932 aan de Synode werd overhandigd (VAN LINSCHOTEN & VAN LINDONK, 1947).

Deze ondergang houdt verband met het wegtrekken van de blanke planters- en koopliedengroep. Gereformeerde of Nederlands Hervormde slaven vond men op de Bovenwindse Eilanden niet. De Nederlandse protestanten (Gereformeerden en Lutherse) hebben zich in de West nimmer systematisch met de zending onder de slaven bemoeid. Slechts bij uitzondering werden door hen slaven gedoopt. In Suriname waren het de Hernhutters en in de Nederlandse Antillen de Katholieken en de Methodisten, die zich tot de negerbevolking richtten.

De Wesleyaanse of Methodistische beweging ontstond omstreeks 1730 in Groot-Brittannië. JOHN WESLEY achtte het geloofsleven verstandig en wilde het gevoelsleven door mystiek en ascese ontwikkelen en de praktijk van het leven meer bij het geloof doen aansluiten. Volgens WESLEY kan de bekering worden bevorderd door methodische boete-oefeningen en het opwekken van angst voor de nabije dag des oordeels. In 1758 kwam een inwoner van Antigua tijdens zijn verblijf in Engeland onder de indruk van de toen nog jonge Wesleyaanse prediking en liet zich dopen. Na zijn terugkeer ging hij de nieuwe leer op dit eiland prediken, waardoor Antigua het Wesleyaanse verbreedingscentrum van West-Indië werd.

De populariteit van deze geloofsrichting zal onder de negerbevolking ongetwijfeld zijn versterkt door JOHN WESLEY's instelling ten opzichte van de slavernij, die hij als de som van alle menselijke wreedheden betitelde. Niet alle Methodisten waren uitgesproken tegenstanders van de slavernij, maar in de Welshman THOMAS COKE vond WESLEY iemand die het in dit opzicht geheel met hem eens was. COKE werd bisschop voor Amerika en kreeg in dit werelddeel met de negerslavernij te maken. Vier keer deed hij tijdens zijn reizen door het Caribische gebied (1787 — 1792) het eiland Sint Eustatius aan, waar hij bij zijn arbeid op tegenwerking van de Nederlandse Gouverneur stuitte ¹⁾.

Formeel richtten de Nederlandse bezwaren zich tegen de z.g. revivals der Methodisten, waarbij de aanwezigen tot vlagen van zinsverrukking werden gebracht en waarom zij ook wel Jumpers werden genoemd. Doch in feite konden de blanke planters niet gedogen, dat hun slaven door de zendelingen werden ontwikkeld en onderwezen, en zeker niet door zendelingen, die tegen de slavernij waren gekant.

Ook het eiland Sint Maarten werd omstreeks 1800 wel eens door Methodistische zendelingen bezocht, die zich eveneens vooral tot de negerbevolking richtten. Een vrije kleurling die op Anguilla een Methodistische vereniging had gesticht, JOHN HODGE, kwam na 1817 geregeld naar Frans en Nederlands Sint Maarten om te prediken.

Saba met zijn relatief grote blanke bevolking voelde zich niet

¹⁾ Deze had vlak voor het eerste bezoek van COKE de nu legendarisch geworden slaaf „Black Harry”, die het Methodisme verkondigde, laten geselen. Toen deze slaaf echter met zijn geloofsverbreiding doorging, werd hij naar Amerika verkocht.

tot de leer van WESLEY aangetrokken; hier ging men tot de Anglicaanse kerk over, de meer behoudende Britse richting.

Van de zeer kleine kerkgenootschappen noemen wij nog de Seventh Day Adventists, die vooral op Sint Eustatius een betrekkelijk actief groepje vormen: mensen die gelden ophalen voor sociaal werk, psalmzingend door Oranjestad trekken en zich in verband met hun principes (o.m. niet op Zaterdag werken en geen varkensvlees eten) bepaalde opofferingen getroosten. Op Saba vormt de secte der Holy Pilgrims een hechte groep mensen, die ascetisch leven, geen alcohol drinken en niet roken.

Principiële ongelovigen vindt men op deze eilanden niet. Critiek op kerk of godsdienst wordt, volgens verkregen inlichtingen, zelden gehoord.

b. *Het Rooms katholicisme.*

De openbare uitoefening der Rooms Katholieke eredienst werd door de West-Indische Compagnie verboden. Maar de komst van Rooms Katholieke priesters werd niet verhinderd. Af en toe werd Curaçao van Venezuela uit en werden de Bovenwindse Eilanden van de nabijgelegen Franse eilanden door priesters bezocht. In het begin van de achttiende eeuw was het bestuur trouwens soepeler geworden en werd het beoefenen van de Rooms-Katholieke godsdienst weer toegelaten. Toch duurde het tot 1841 voordat de missie op de Bovenwindse Eilanden krachtig ter hand werd genomen. Bij een bezoek dat Mgr. NIEWINDT, van Curaçao, in 1836 aan de Bovenwindse Eilanden bracht, bleek, dat het aantal Katholieken op deze eilanden zeer gering was. Deze actieve geestelijke bracht nog twee maal een bezoek aan de eilanden; bij één van deze gelegenheden, in 1841, bracht hij twee pastoors mee, die op Sint Maarten en Sint Eustatius werden geïnstalleerd. Saba kreeg pas in 1854 een priester.

Sindsdien is het Rooms Catholicisme gestadig toegenomen van ongeveer 400 in 1850 tot 2000 in 1900. In die periode, waarin de bevolkingsgrootte ongeveer gelijk bleef, daalde het aantal protestanten van 6000 (in 1860 en 1870) tot 4700 in 1900. Sindsdien is het aantal aanhangers van beide richtingen gedaald tengevolge van emigratie: in 1950 waren er 1600 Rooms Katholieken en 2100 Protestanten. Uit deze cijfers blijkt, dat de Rooms Katholieken in de laatste eeuw verhoudingsgewijs terrein hebben gewonnen. Dit heeft wel eens tot sociale spanningen aanleiding gegeven, doch op het ogenblik kan niet worden gesproken van fel tegenover elkaar staande kerkelijke groeperingen.

Met de nodige reserve (aangezien wij niet weten in hoeverre de cijfers betrouwbaar zijn) geven wij de officiële cijfers per 31 December 1950 voor de drie eilanden tezamen:

Rooms Katholiek	1686
Methodistisch	1570
Anglicaans	470
Overige kerkelijke gezindten .	104

III. HET CHRISTELIJKE GELOOFSLEVEN.

Het is opvallend dat er op Sint Maarten verscheidene personen (vooral vrouwen) zijn die voor het bezoeken van de kerk grote afstanden te voet afleggen, hetgeen ongetwijfeld wijst op een hechte band met de kerk. Conclusies omtrent de inhoud van het geloofsleven mogen uiteraard uit deze trouwe kerkgang niet worden getrokken, aangezien kerksheid en geloof niet identiek zijn. Over het geloofsleven verkregen wij inlichtingen in gesprekken met vele Bovenwinders. Het bleek hierbij, dat er enige personen zijn van wie kan worden gezegd dat hun geloofsleven geheel en al christelijk is. Doch tevens werd door tal van geïnterviewde personen geklaagd over een vrij grote mate van onverschilligheid ten opzichte van het christelijke geloof. Een betrekkelijk gering kerkbezoek bij de Protestanten en het slecht ter biecht gaan bij de Katholieken zou hiervan het gevolg zijn.

Als meest opvallende aspecten van het christelijke geloofsleven werden door de ondervraagde personen genoemd: het inroepen van bescherming en het ervaren van de christelijke Godheid als een zeer machtige godheid. Daarnaast valt op, de grote waarde die men aan de christelijke „rites de passage” (ceremoniën gepaard aan de overgang van de ene levensperiode naar de andere) hecht, terwijl de vele feesten rond Kerstmis de aandacht trekken.

Wij achten het geen toeval dat in het bijzonder deze aspecten van het christelijke geloofsleven op de Bovenwindse eilanden naar voren treden. Want de mate waarin men zich een bepaalde christelijke gedachte eigen maakte en de wijze waarop men deze verwerkte, werd mede bepaald door de aard van het geloof dat men beleed. Tijd en gelegenheid ontbraken om door diepgaand religiografisch onderzoek dit verband tussen heden en verleden aan te tonen. Derhalve draagt de interpretatie van het nu volgende een hypothetisch karakter.

Het thuis bidden komt bij de Bovenwinders vrij veel voor, o.a. voor het naar bed gaan, waarbij om bescherming tijdens de slaap

wordt gevraagd; dit zou kunnen samenhangen met bewuste of onbewuste vrees voor magie, aangezien men meent in de slaap meer kwetsbaar te zijn voor magische beïnvloeding. Ook bij een „hurricane” verzoekt men in het gebed om bescherming. Wanneer het bericht van een naderende orkaan is doorgedrongen ontstaat een nerveuze stemming en loopt men druk pratend en gesticulerend door elkaar. Als de wind opsteekt, trekken de inwoners zich in hun huizen terug en zingen wel religieuze liederen of richten zich in een gebed tot God. Vóór het begin van het orkaan-seizoen wordt in alle kerken een biddag gehouden, terwijl na afloop een dankdag volgt.

Een ander aspect van het christelijke geloofsleven op de Bovenwindse eilanden is het dankbrengen aan God. Men is doordrongen van de grote macht van de christelijke Godheid en weet dat alles van Hem komt. Gaarne betuigt men daarom zijn dank aan de Heer en vraagt Hem ook om hulp. Ten tijde van de krachtige orkanen is men zich zo zeer van de oppermachtige Majesteit Gods bewust dat men zich in gebed tot Hem richt teneinde hulp te verkrijgen. De ondergang der wereld is een thema van gesprek, doch theologische dogma's laten de mensen onverschillig.

Het Kerstfeest neemt in het leven der bevolking een belangrijke plaats in. Op Saba laten volwassenen en kinderen al enige dagen voor Kerstmis een bepaalde roep of ook wel een hoorngeluid van de bergen weerschallen, waarop de jonge kinderen zeggen „He 's coming”, en dan Kerstmis en/of de Heiland bedoelen. Tijdens de Kerstdagen worden de kerken drukker dan op normale zondagen bezocht, hetgeen eveneens op oudejaarsavond het geval is. In die tijd besteedt men extra aandacht aan de maaltijden; het is dan tevens de tijd waarin verschillende feestavonden worden gehouden, waarbij wordt gedanst. Viert men bij dit alles nu de geboorte van Christus? Sommige personen misschien wel, maar voor de meesten is het vooral een afscheid nemen van het oude jaar en een zich voorbereiden op het nieuwe.

Het is in dit verband stellig vermeldenswaard dat ook in Haïti in de kersttijd veel wordt gedanst. Het zijn daar meer religieuze dansen die o.a. tot doel hebben bepaalde kwade goden goed te stemmen opdat men het nieuwe jaar onder gelukkige omstandigheden kan beginnen. De kerstviering op Haïti is ingepast in de Voedoe-cultus, welke van Afrikaanse oorsprong is (LEAF 1948, p. 104). Het is denkbaar dat dit religieuze element der „reiniging” op de Bovenwindse Eilanden verdwenen is en dat alleen de feestelijke sfeer aan het eind van het jaar is gebleven.

Aan de z.g. „rites de passage” wordt veel waarde gehecht. Alle mensen willen hun kinderen gedoopt zien. Volgens een zegsman is het zelfs zo, dat velen uitsluitend terwille van een „echte” begrafenis met een priester, bij de kerk blijven.

Bij geboorte en sterfgeval voelen de eilanders sterk het alom nabij zijn van de voorouders. In Afrika waren het vooral de stamgoden die bij de voorouder-cultus naar voren traden, doch in West-Indië vervreemde men van deze goden door de ineenstorting van de stamorganisatie. De christelijke kerken konden evenwel met hun geboorte- en sterfteritueel voor een vervanging zorgen.

IV. HET NIET-CHRISTELIJKE GELOOFSLEVEN.

Bij het bespreken van het christelijke geloofsleven werd telkens een min of meer verwijderd verband met het Afrikaanse cultuureigene vermoed. In deze paragraaf komt een geloofsaspect ter sprake waarvan het verband met Afrika duidelijk is: de magie.

In West-Afrika, het stamland der Caribische negers, neemt de magie volgens HERSKOVITS (1941, p. 73) een belangrijke plaats in. West-Indië kent de magie o.a. onder de naam van „obeah”. Obeah en de hiermede verband houdende „joembies” zijn ook op de Bovenwindse Eilanden bekend.

Bij onze ondervragingen wisten de meeste personen niet precies te vertellen wat joembies zijn. Het is een vrij vage materie, maar met overleden personen hebben joembies stellig te maken. De meeste zegslieden beperken het begrip joemie tot de geesten van overleden personen van weinig hoog aanzien. Wij kregen de indruk dat men over het algemeen van de zielen van goede lieden weinig heeft te vrezen. CAMPBELL (1943, p. 47) schreef, dat men op St. Thomas onder joembies verstaat de zielen van kwaadaardige personen die er niet in slaagden in de hemel te komen en nu in de hel vertoeven.

De joembies zijn voornamelijk 's nachts in de weer, daarom hebben vele mensen 's avonds en 's nachts vrees voor het ziekenhuis en het kerkhof. Het is begrijpelijk, dat men vlak na het overlijden van iemand extra op zijn *qui vive* is; er is duidelijk een angst voor doden. Na het overlijden wordt een „wake” gehouden; vrienden en kennissen komen dan de avond en de nacht in het sterfhuis doorbrengen. Er wordt rum gedronken en goed gegeten, waardoor een soort feeststemming ontstaat. Op die avond na het overlijden kan men rond het sterfhuis soms een bepaalde geur waarnemen; er is dan iemand bezig met het verbranden van een

oude schoenzool of een stukje rubber, met het doel de joembies op een afstand te houden.

Er is een zeker verband tussen joembies en obeah, want de kwa-de practijken van de obeah-man worden soms door middel van joembies uitgevoerd. Obeah is een vorm van toverij, die zonder twijfel van Afrikaanse oorsprong is. Volgens dit geloof is het mogelijk met behulp van bepaalde tovermiddelen het handelen of de gezondheid van een ander te beïnvloeden. Tal van tovermiddelen zijn algemeen bekend, maar voor zeer speciale gevallen dient men de hulp van een obeah-man in te roepen.

Dit magie-geloof komt ook op onze Bovenwindse Eilanden voor, al moet onmiddellijk worden gezegd, dat dit geloof vroeger meer algemeen verbreid was. In woede geraakt, kan een Bovenwinder zijn tegenstander toeroepen: pas op, ik bezorg je een „bad foot”. Tegen zulke gevaren beschermt men zich door het gebruik van talismans, zoals een zakje met zaden (dat om de hals wordt gehangen) of een sleuteltje. Sommige personen houden kippen die een ruw uitziende verenvacht hebben en „frizzle fowls” worden genoemd. Deze dieren zouden eventuele op het erf rond het huis gedeponeerde tovermiddelen oppikken.

In St. Thomas beschermt men zich in bepaalde gevallen tegen magische practijken door het drinken van een druppel kwik in een glas jenever. Ook op de Bovenwindse Eilanden gebruikt men voor dit doel wel kwik, maar voor zover wij konden nagaan niet in combinatie met jenever.

Wanneer een persoon met een ernstig geval van magie te maken heeft, hetzij offensief, hetzij defensief, zal hij de hulp van een deskundige willen inroepen. Een veertig jaar geleden wachtte hij dan tot de obeah-man een bezoek aan het eiland bracht. Want zoals nu specialisten uit Curaçao, als oogarts en tandarts, enige malen per jaar de Bovenwinden bezoeken, bezochten vroeger obeah-specialisten van St. Kitts en Guadeloupe geregeld onze eilanden. Tegenwoordig moet men er zelf op uit; op Sint Maarten behoeft men maar naar de Franse kant te gaan, want daar zijn enkele „sleepers” gevestigd, die in vele gevallen van advies kunnen dienen. De bekwaamste obeah-mannen vindt men nog steeds op Guadeloupe. Vandaar dan ook, dat het „I'll go to Guadeloupe and fix you up” een geliefkoosd dreigement is.

Bij oppervlakkige beschouwing zou men wellicht tot de conclusie komen, dat de magie in het leven der Bovenwinders slechts een geringe rol speelt en dat dit geloof aan het uitsterven is. Nader onderzoek wijst evenwel uit, dat dit niet het geval is; velen gelo-

ven vast in obeah, vrezen het en nemen maatregelen om zich tegen kwade invloeden te beschermen. Daarnaast zijn er enkele vooruitstrevenden, die menen zich los te hebben gemaakt van dit geloof, maar er nog wel een sterke binding mee hebben; hetgeen blijkt uit het feit, dat zij er op uit zijn, telkens weer de onjuistheid van dit „bijgeloof” te willen aantonen. Een grote groep van mensen neemt een houding aan van: „wij geloven niet meer in obeah, maar toch kun je nooit weten of het bestaat of niet bestaat.”

V. SYNCRETISME VAN CHRISTENDOM EN AFRIKAANSE RELIGIE.

Bij studie van het geloofsleven op de Bovenwindse eilanden stuit men zowel bij het raadplegen van historisch materiaal als bij waarnemingen in de huidige samenleving op voorbeelden van syncretisme. Daarbij is sprake van versmelting van Christendom en Afrikaanse religie, waarbij nochtans de samenstellende delen zijn te herkennen.

a. De „Jumpers”.

In verscheidene delen van West-Indië vindt men heden ten dage bij het in armoede verkerende negerproletariaat godsdienst-oefeningen waarbij christelijke en Afrikaanse aspecten werden verweven. Er is bij deze groepen een duidelijke voorkeur voor een ritueel, waarbij men zich op een emotionele wijze kan uiten en waarbij men door een bovennatuurlijke kracht in bezit wordt genomen. Het komt ons voor dat de behoefte aan ontsnapping uit de nood van het gewone dagelijkse leven daarbij een zeer belangrijke drijfkracht is. De laagst geplaatsten op de maatschappelijke ladder laten zich, bij ontbreken van prestige-overwegingen en kennis van de christelijke leer, niet weerhouden in hun godsdienst terug te grijpen tot het Afrikaanse verleden, dat in de volkscultuur voortleeft. Komt een dergelijke laagontwikkelde negerbevolking in contact met een christelijke richting, waarbij de mogelijkheid wordt geopend zich op een emotionele wijze te uiten, dan ontstaat een intensief christelijk-Afrikaans godsdienstig leven. Op de Bovenwindse eilanden trof men dit tegen het eind van de achttiende eeuw aan. Er was toen een beweging gaande, die veel overeenkomst vertoont met de activiteit der „Shouters” op Trinidad.

De „Shouters” heten officiëel *spiritual* Baptists, aangezien het bij deze groep voorkomt, dat de volgelingen tijdens de eredienst door Gods geest worden beziel, in extase geraken en als uiterlijk teken daarvan

met hun lichaam gaan schudden en op een bepaalde wijze gaan dansen. Een merkwaardigheid bij de kerkzang is, dat men tijdens het zingen van christelijke liederen, soms midden in een gezang in een jazzrhythme overgaat. Deze Shouters zijn bijna allen negers; hun voorgangers zijn eenvoudige lieden, die over bepaalde religieuze kwaliteiten blijken te beschikken.

HERSKOVITS ziet in deze Shouter-beweging een poging Afrikaanse godsdienstvormen in Protestantse zin te herinterpreteren.

De secte was tot voor kort, evenals de obeah (magie), het na tien uur 's avonds trommelen en het uitvoeren van bepaalde negerdansen, bij de wet verboden. De negers beschouwden deze tegen hen gerichte verordeningen als geloofsvervolging. Het verzet er tegen zagen zij als een aspect van hun strijd tegen de sociale en economische belemmeringen waarvoor zij zijn geplaagd. De groep der Shouters schijnt, mede doordat zij enige decennia van geloofsvervolging weerstond, bij de negerbevolking in hoog aanzien te staan (HERSKOVITS & HERSKOVITS 1947).

Hoewel ons omtrent de eerste ontwikkeling van het Methodisme op de Bovenwindse Eilanden slechts weinige gegevens ten dienste staan, kan wel met zekerheid worden gezegd, dat er in de jaren tachtig van de achttiende eeuw op Sint Eustatius een christelijke eredienst uitgeoefend werd, die veel overeenkomst had met die der Shouters van het twintigste-eeuwse Trinidad, en welker volgelingen Jumpers worden genoemd. Want uit door KNAPPERT (1932, p. 112) verzamelde gegevens kan men opmaken, dat de „meetings” der Wesleyanen gekenmerkt werden door „oplevingen, de revivals met zielsverrukkingen, kramptrekkingen, luide roepen om een vollen Jezus, helle-angsten, verlammingen — gelijk wij die ten onzent b.v. bij de Nijkerksche beroerten kennen”. De Europese Wesleyanen zagen in zulke „vlagen van zinsverrukking” uitwendige tekenen der inwendige genade, terwijl de neger er zijn zo zeer gewenste eenwording met de godheid door beleefde.

De voorgangers waren in den beginne „eigen mensen”, negers zoals de slaaf HARRY, die op Sint Eustatius predikte, en de kleurling HODGE uit Anguilla, die de eerste Methodisten op Sint Maarten leidde. Dit is een belangrijk punt, want hierdoor hadden de volgelingen het gevoel onder elkaar te zijn en waren zij vrijer zich geheel op eigen wijze aan de eredienst over te geven. Dat de bijeenkomsten der Methodisten aanvankelijk „onderonsjes” van de negerslaven waren, blijkt wel uit het verhaal dat dames uit de aanzienlijke stand der planters zich het gelaat donker kleurden en zich als slavinnen verkleed onder het gehoor van Wesleyaanse predikers schaalden.

Evenals de Shouters van Trinidad hadden de Jumpers van Sint Eustatius met geloofsvervolging te kampen. Doch ondanks deze oppositie van overheidswege bestond er op het einde van de

achttiende eeuw een Methodistische gemeente op Sint Eustatius van ongeveer 250 negers. Tijdens de Britse bezetting in de Napoleontische tijd verkregen de Methodisten vrijheid van godsdienst-oefening, tenminste wanneer er gepredikt zou worden in een „orthodoxen en fatsoenlijken stijl, zonder de struiptekkende bewegingen thans bij hen in zwang.” (KNAPPERT 1932, p. 116)

Op Sint Maarten ontvingen de Methodisten reeds vroeg openlijke steun van de vooraanstaande families van het eiland; de gezaghebbende familie VAN ROMONDT stond aan de kant der Methodisten. Dit had tot gevolg, dat omstreeks 1850 vermoedelijk alle autoriteiten en eigenaren van de plantages aan de zijde der Methodisten stonden. Sedert 1819 kwamen er ook „echte”, blanke predikanten uit Europa, naar Sint Maarten (HUTCHINSON 1951).

Die toenemende blanke belangstelling betekende de ondergang der Jumpers, die nu in een „orthodoxe” en „fatsoenlijke” dienst zonder „stuiptrekkende” kerkgangers hun geloof dienden te belijden. Hoewel de Methodistische predikanten zich ook in die tijd in de eerste plaats tot de plantageslaven richtten, werd het Afrikaanse element uit de eredienst gebannen.

Sindsdien vond overgang naar het Rooms Katholicisme plaats zoals uit de hierboven gegeven cijfers duidelijk blijkt. Voor deze overgang zijn verscheidene redenen genoemd: activiteit van de Rooms Katholieke geestelijkheid en ook soepeler opvattingen van de Rooms Katholieken ten aanzien van onwettig geboren kinderen. HUTCHINSON vermeldt dat in de jaren 1853–1856 een Methodistische predikant weigerde buitenechtelijke kinderen te dopen en ook de gewoonte had laatkomers de toegang tot de kerkdienst te weigeren. Als resultaat van dit krachtige optreden liepen velen naar het Rooms Katholicisme over.

Daarbij heeft het Rooms Katholicisme voor de West-Indiër van Afrikaanse afkomst enige andere aantrekkelijkheden. In de eerste plaats wordt bij de eredienst der Katholieken meer dan bij de protestanten een beroep op het gemoed gedaan terwijl het grote aantal heiligen doet denken aan het grote aantal goden van het Afrikaanse pantheon. Volgens HERSKOVITS identificeerde de neger zijn Afrikaanse goden met de Katholieke heiligen. Bij het protestantisme was het moeilijker deze eenvoudige techniek van syncretisme toe te passen.

b. *Magische interpretatie van de Westeuropese religie.*

Toen een oude man op de Bovenwindse Eilanden, die zijn leven in dienst der kerstening heeft gesteld, ons mededeelde, dat de

kerken hebben gefaald in het veranderen van de levensgewoonten der mensen, werd in feite bedoeld, dat de christelijke kerken er nog niet in zijn geslaagd de Afrikaanse geest uit de Westindische neger te bannen. Vele negers hebben namelijk het Christendom in hun geloof opgenomen, alleen omdat zij de christelijke God als een machtige God zien. Het is in dit opzicht betrekkelijk onverschillig welke christelijke godsdienst men aanhangt. In BRADA's *Kerkgeschiedenis der Bovenwindse Eilanden* leest men verschillende malen van overlopen van Methodisme naar Rooms Katholicisme of omgekeerd. In West-Afrika is het volgens HERSKOVITS zo, dat de neger gemakkelijk andere goden aanneemt, vooral goden van overwinnaars. In Amerika nam hij het wereldbeeld van de blanke over, zonder echter het Afrikaanse geheel op te geven (HERSKOVITS 1941, p. 71). Wat men vasthield van de Afrikaanse religie was o.a. het geloof in obeah. Ziekte, dood en misvormingen zijn alle het werk van kwaadwillige medemensen (zwarte magie). Het christelijke geloof kan echter een afweermiddel tegen de genoemde gevaren zijn. Want zoals sommigen menen, een goed en gelovig Christen is tegen allerlei „bijgelovige” dingen beschermd. Symbolen van het christendom worden gebruikt om pasgeboren kinderen tegen de gevaren van obeah en joembies te beschermen. Men stopt hiertoe een bijbel in het wiegje of tekent een kruis op het voorhoofd van het kind, en meent dat joembies door de kracht van God's Woord worden afgeschrikt. Na het dopen zijn deze voorzorgsmaatregelen overbodig want het doopwater geeft eveneens de gewenste bescherming.

De Bijbel geeft steun aan dit syncretisme. Er staat immers geschreven: „Gij zult geene andere goden voor mijn aangezicht hebben” (Deut. 5: 7). Uit deze tekst kan men, als men dit wil, lezen dat er wel degelijk andere goden (of andere mysterieuze persoonlijkheden of dingen) bestaan, maar dat deze alleen niet voor het aangezicht des Heren mogen worden gebracht.

In deze gedachtengang en bij de genoemde practijken wordt het christelijke geloof op een zeer duidelijke wijze ingebouwd in het eigen godsdienstige stelsel, dat hierdoor in wezen niet wordt aangetast. De kracht der christelijke godheid wordt hier gebruikt als een machtig anti-obeah-middel.

LITERATUUR

- BRADA, Pater: *Kerkgeschiedenis der Bovenwindse Eilanden*. Curaçao, 1952.
 CAMPBELL, ALBERT A.: *St. Thomas Negroes — A study of Personality and Culture*. Evanston, Illinois, 1943.

- HERSKOVITS, MELVILLE J.: *The Myth of the Negro Past*. New York, 1941.
 HERSKOVITS, MELVILLE J. & FRANCES S.: *Trinidad Village*. New York, 1947.
 HERSKOVITS, MELVILLE J.: *Man and his Works*. New York, 1948.
 HUTCHINSON, R. COLLEY: *A Hundred years of Methodism in Dutch St. Maarten*. (Verscheen in 1951 ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Methodistische Kerk te Philipsburg).
 KNAPPERT, L.: *Geschiedenis van de Nederlandsche Bovenwindsche Eilanden in de 18e eeuw*. Den Haag, 1932.
 LEAF, EARL: *Isles of Rhythm*. New York, 1948.
 LINSCHOTEN, M. W. J. VAN & W. J. VAN LINDONK: Protestantse Kerk. In *Ons Koninkrijk in Amerika. West-Indië*. Den Haag, 1947.
 MALINOWSKI, BRONISLAW: *The Dynamics of Culture Change*. London, 1945.
 SIMEY, T. S.: *Welfare and Planning in the West Indies*. Oxford, 1946.
 TEENSTRA, M. D.: *De Nederlandsche West-Indische Eilanden in derzelver tegenwoordigen toestand*. Tweede Stuk. Amsterdam, 1837.
 THURNWALD, RICHARD C.: *Black and White in East Africa*. London, 1935.

SUMMARY AND CONCLUSION

CHURCH AND RELIGION IN THE NETHERLANDS ANTILLES ISLANDS OF ST. MARTIN, ST. EUSTATIUS AND SABA

The inhabitants of St. Martin, St. Eustatius and Saba are Christians, mostly Roman Catholics, Methodists and Anglicans. Their belief nevertheless contains a few traits which are of pre-Christian, African origin. Generally speaking, this non-Christian belief is well adapted to Christian ideas; the existence of spirits and sorcery e.g. is proved by Biblical quotations.

In several parts of the West Indies there is nowadays a flourishing Afro-European religious life among the lower population classes (Trinidad, Grenada, Jamaica). While studying this revivalistic emotionalised religious life the question arises which is the most essential element of this specific form of belief. The author is of opinion that an African idea is fundamental to all so-called pocomania, i.e. the identification of the human being with the supernatural. The African undergoes holiness („Das Numinöse" of R. OTTO!) as something which inspires man and raises strong emotions.

This need of identification with the supernatural expresses itself in efforts to get possessed by a spirit or god. It is also apparent in magic (obeah), for the sorcerer is able to rule certain gods or unpersonal supernatural forces.

These emotional forms of belief and black magic amongst the coloured West Indians cannot be explained solely from their African background. It is thought that the actual social situation in the West Indies, with its severe poverty, low level of education and political and social suppression, is largely responsible for these typical religious phenomena. The recently improved economic and social conditions in the Netherlands Antilles islands would seem to account for the declining importance of magic in St. Martin, St. Eustatius and Saba.